

AZƏRBAYCANDA 25 İL ƏRZİNDƏ İNSAN HÜQUQLARININ İNKİŞAFI

Ötən əsrin axırlarında - 1991-ci il oktyabrın 18-də Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra ölkə demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu yolu ilə getməyə, dünya birliyinə inteqrasiya olmağa, qloballaşma prosesində fəal iştirak etməyə başladı. Lakin sərəhsiz və rəhbərlərin fəaliyyətsizliyi və yarıtmaz fəaliyyəti nəticəsində gənc Azərbaycan Respublikası bir dövlət olaraq məhv olmaq təhlükəsi ilə üzləşdi.

1993-cü ildə ümummilli lider Heydər Əliyev xalqın təkdi ilə ikinci dəfə Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə gələrkən ölkəni dünyanı siyasi xəritəsindən silməkdən, müstəqil dövlət kimi parçalanmaqdan xilas etdi. Dövlətimizin bütün sahələrində əsasli islahatlara qədəm qoyuldu və inkişafın əhəmiyyətli faktorlarından biri - daxili ictimai-siyasi sabitlik bərqərar oldu. Dahi rəhbər Heydər Əliyevin çağıda tariximizə Milli Qurtuluş Günü kimi daxil olmuş 15 iyun 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri seçilərkən öz nitqində demokratik dövlət quruculuğunun əsas istiqamətini qeyd etmişdir. Program xarakterli bu nitqə öz əksini tapan fikirlər Azərbaycan Respublikasının gələcək inkişafının prioritet istiqamətlərini əhatə edir: "Biz Azərbaycanda demokratik, müstəqil respublika quracağıq, sivilizasiyalı cəmiyyət uğrunda mübarizə aparacağıq, ümumi, dünyəvi bəşəri dəyərlərin hamısından istifadə etməliyik. Biz çalışmalıyıq ki, Azərbaycan uzun illərdən, əsrlərdən sonra, ilk dəfə müstəqilliyini qazandıqdan sonra bütün dünyaya öz tarixi nailiyyətlərini, öz milli ənənələrini nümayiş etdirə bilsin. Güman edirik ki, Azərbaycan xalqının bu barədə həm tarixi, həm müasir potensialı olduqca böyükdür. Bunların hamısından səmərəli istifadə olunarsa, Azərbaycan həm tam müstəqil, demokratik bir dövlət olacaq, həm də bizim cəmiyyətimiz tam demokratik, hüquqi ümumbəşəri dəyərlərin əsasında qurulan demokratik bir cəmiyyət olacaq".

Əbədii öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ilin iyun-oktyabr ayları və sonrakı dövrdə müstəqil Azərbaycan dövlətinin qorunması və möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizəsi strateji məqsəd dəsiyirdi. Dahi rəhbərimiz strateji və demokratik yönü mahiyyətini belə səciyyələndirirdi: "Azərbaycan Respublikası öz dövlət quruculuğunda, sosial-iqtisadi problemlərin həllində tutduğu strateji yolla gedir. Bizim bu yolu müstəqil Azərbaycan demokratik, hüquqi, sivilizasiyalı dövlət qurmaqdan, demokratik prinsipləri gündəngünə inkişaf etdirməkdən, dünyanı əldə etdiyi bütün demokratik nailiyyətləri Azərbaycanda yaymaqdan, onlardan bəhrələnməkdən ibarətdir".

Ümummilli lider Heydər Əliyev ölkədə demokratik, dünyəvi, hüquqi dövlət quruculuğunun əsasını qoydu və apardıqı köklü, əsasli islahatlarla dövlətçiliyimizi gətirdikə daha da inkişaf etdirməyə başladı. Ulu öndər ölkə prezidenti seçildikdən cəmi bir il sonra - 1994-cü il sentyabrın 29-da BMT Baş Məclisinin 49-cu sessiyasındakı çıxışında insan hüquqları və azadlıqların qorunmasının onun üçün prioritet əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərdə tutaraq söyləmişdir: "Respublikamızda artıq çoxpartiyalı sistem mövcuddur, siyasi pluralizm, şəxsiyyət, söz, mətbuat, vicdan azadlıqları, insan hüquqlarının müdafiəsi və qanunun aliliyi prinsipləri möhkəm bərqərar olmuşdur. Dərisinin rəngindən, din və dil mənsəbiyyətdən asılı olmayaraq, çoxmillətli Azərbaycan bütün vətəndaşları bərabər hüquqlardan istifadə edirlər. Qarşımızda duran ən mühüm vəzifə Konstitusiyamızın əsas prinsiplərindən dərindən mənimləmə, respublika həyatına təbiiyyətə və onun verdiyi təminatları reallaşdırmaqdan ibarətdir".

Məhz müasir Azərbaycanın meşarı Heydər Əliyevin təşəbbüsü və birbaşa iştirakı ilə 1995-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası layihəsi hazırlanmış və Əsas Qanun ümumxalq səsverməsi - referendum yolu ilə qəbul edilmişdir. Azərbaycan Respublikasında demokratikləşmə prosesləri ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü və bilavasitə rəhbərliyi ilə işlənilən hazırlanan yeni Əsas Qanunun Konstitusiyasının 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi vasitəsilə qəbul edilməsindən sonra daha da sürətləndi və dönməz xarakter aldı. Məlum olduğu kimi, sənədin təsbit etdiyi maddələrin üçdə bir hissəsi insan hüquq və azadlıqlarının qorunması məsələlərini əhtiva edir. Hesab edirik ki, müəllifi Heydər Əliyev olan, dünyanı ən möhkəmlə, əhatəli və demokratik Konstitusiyalarından biri olan Konstitusiyamız ulu öndərin xalqın Konstitusiyamız üçün qoyduğu çox qiymətli bir irsdir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsinin 2-ci hissəsində göstərilir ki, burada sadalanan insan və vətəndaş hü-

quqları və azadlıqları Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə uyğun tərtib edilir. Bu, sübut edir ki, dövlətimizdə insan hüquqları probleminə daha üstün mövqedən yanaşılır. Konstitusiyasının 24-cü maddəsi "İnsan və vətəndaşın hüquq və azadlıqlarının əsas prinsipi" adlanaraq beynəlxalq hüququn tələblərinə tam uyğun olaraq insan hüquqlarının aliliyini milli qanunvericiliyimizdə əks etdirir. Bərabərlik prinsipi, insan hüquq və azadlıqlarının qorunması, yaşamaq hüququ, azadlıq hüququ, şəxsi toxunulmazlıq hüququ, sosial təminat hüququ, sağlamlıq hüququ, yaşamaq hüququ, sağlamlığın qorunması hüququ, şəfəf və ləyaqət qorunması hüququ Konstitusiyamızın III fəslində təsbit olunmuşdur.

Heydər Əliyevin demokratik təsəvvürlərinin möhkəmləndirilməsi, qanunun aliliyinin təmin edilməsi istiqamətində atdığı mühüm addımlardan biri hüquqi islahatları həyata keçirməkdir. Bu məqsədlə ötən əsrin 90-cu illərinin axırlarında onun rəhbərliyi ilə hüquqi islahatların həyata keçirilməsi üzrə Dövlət Komissiyası yaradılmışdı. Bu Komissiyanın fəaliyyətinin dövlət quruculuğunda əhəmiyyəti olduqca böyük idi. Komissiya Azərbaycanın bu günə və gələcəyi üçün son dərəcə vacib və önəmli qanun layihələri işləyib hazırladı. Bunlardan "Konstitusiyaya Məhkəməsi haqqında", "Məhkəmələr və hakimlər haqqında", "Vəkillər və vəkillik xidməti haqqında", "Prokurorluq haqqında", "Polis haqqında", "Əməliyyat-axtarış xidməti haqqında", "Dövlət məhkəmə ekspertizə fəaliyyəti haqqında", "Gömrük orqanlarında xidmət haqqında", "Notariat haqqında" və s. qanunlar, eləcə də müxtəlif məsələlər Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən müzakirə edilərək qəbul edildi. Bütün bu qanunvericilik aktları dövlətlə vətəndaş arasında münasibətlərdə qanunun aliliyinə, eləcə də insan ləyaqətinə hörmətin təmin olunmasına xidmət edirdi.

Məlum olduğu kimi, insan hüquqlarının müdafiə edilməsinə daim böyük önəm verən və bu mühüm məsələləri həmişə diqqətdə saxlayan ulu öndər 1998-ci il fevralın 22-də "İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi sahəsində tədbirlər haqqında" fərman imzalamışdır. Fərmanda ölkədə ictimai-siyasi sabitliyin bərqərar edilməsi, aparılan genişmiqyaslı islahatların nəticəsində insan hüquqlarının müdafiəsi sisteminin yaradılması zəruriliyi göstərilərək, bu sahədə inkişafın istiqamətini müəyyən edilmişdir. Bu fərmanın məntiqi davamı olaraq Azərbaycan Prezidentinin 1998-ci il 18 iyun tarixli sərəncamı ilə Azərbaycanın ilk "İnsan hüquqlarının müdafiəsinə dair Dövlət Proqramı" təsdiq edilmişdir.

Dövlət Proqramına əsasən həyata keçiriləcək tədbirlər nəticəsində ölkədə "İnsan Hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat İnstitutunun yaradılması haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 noyabr 1998-ci il tarixli Sərəncamı əsasında Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin 26 may 1999-cu il qərarı verilmişdir. Demokratik inkişaf yolu seçən Azərbaycan Respublikasında yeni təyinatlı elmi təsisatın insan hüquqları və əsas azadlıqlarının təminatı istiqamətində aparılan islahatların sürətləndirilməsi və səmərəliliyinin artırılması məqsədi dəsiyirdi.

İnstitut yaradılarkən qarşıya qoyulan məqsəd insan hüquqları və azadlıqları problemlərini öyrənmək, elmi təkliflər hazırlamaq, bu sahə üzrə hüquqi bilikləri dərinləşdirmək, elmi araşdırmalar aparmaqdan ibarət idi. Yeni yaradılan elmi-tədqiqat müəssisəsinin əsas vəzifəsi bütövlükdə hüquq, o cümlədən insan hüquqları və azadlıqları probleminə dair elmi-tədqiqat işlərinin aparılması, elmi tövsiyələrin hazırlanması və bu sahədə hüquqi biliklərin dərinləşdirilməsi, cəmiyyət və insan haqqında yeni biliklər əldə etməklə Azərbaycan Respublikasının sosial-hüquqi inkişafına dəstək verilməsi, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyamızın və İnsan hüquqları üzrə Cenevrə Konvensiyasının müddəalarının geniş təbliğ edilməsindən ibarət idi.

Qeyd etdiyimiz kimi, 1993-cü ilin iyununda ümummilli liderimiz Heydər Əliyev xalqın təkdi ilə ikinci dəfə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını 1995-ci il noyabrın 12-də ümumxalq səsverməsi vasitəsilə qəbul edilməsindən sonra daha da sürətləndi və dönməz xarakter aldı. Məlum olduğu kimi, sənədin təsbit etdiyi maddələrin üçdə bir hissəsi insan hüquq və azadlıqlarının qorunması məsələlərini əhtiva edir. Hesab edirik ki, müəllifi Heydər Əliyev olan, dünyanı ən möhkəmlə, əhatəli və demokratik Konstitusiyalarından biri olan Konstitusiyamız ulu öndərin xalqın Konstitusiyamız üçün qoyduğu çox qiymətli bir irsdir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 12-ci maddəsinin 2-ci hissəsində göstərilir ki, burada sadalanan insan və vətəndaş hü-

Müstəqil Azərbaycan Respublikası yaşayacaq və demokratiya prinsipləri, insan azadlığı, demokratik iqtisadiyyat sahəsində başqa dövlətlər üçün nümunə olacaqdır.

Heydər ƏLİYEV, Ümummilli lider.

1996-cı ildə hərbi senzura, 1998-ci ilin 6 avqustunda isə siyasi senzura ləğv edildi.

Azərbaycanda söz və mətbuat azadlıqlarının əsas prinsipləri ölkənin Əsas Qanununda - Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında öz təsbitini tapmışdır. Konstitusiyamızın 47 və 50-ci maddələri ilə ölkənin hər bir vətəndaşının sözləri, fikri və məlumat azadlığına birbaşa və etibarlı təminat verilir. Bundan başqa, 1996-cı ilin 5 noyabrında "Kütləvi informasiya vasitələri haqqında" Qanuna edilən bir sıra dəyişikliklər və əlavələr bu qanunu beynəlxalq qurumların tələb etdiyi səviyyəyə yüksəltdirdi.

Məlum olduğu kimi, 1966-cı ildə BMT Baş Assambleyası yeni mühüm aktlar qəbul etdi: İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt və Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt. Bu sənədlərdə insan və vətəndaş hüquqlarının daha möhkəmləndirilməsi və təfərrüatlı siyahısı verilir. Hər iki pakt insan və vətəndaş hüquqlarının özünəməxsus beynəlxalq məcləsinə təşkil edir. Bu sənədlərdə hər bir insanın yaşamaq, azadlıq, şəxsi toxunulmazlıq, şəxsi və ailə həyatının toxunulmazlığı və s. hüquqları bəyan edilir. İştirakçı dövlətlər isə öz üzvlərinə paktlarda nəzərdə tutulan hüquq və azadlıqların təmin edilməsi üzrə zəruri qanunvericilik tədbirlərinin görülməsi öhdəliyini götürmüşlər. Bu vacib beynəlxalq-hüquqi aktlar sağlamlığın qorunması hüququnun da əsasını qoymuşdur. Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Paktlarda (bu iki sənəd birlikdə "İnsan hüquqları haqqında Xartiya" adlanır) konkretləşdirilmiş və ona əlavələr edilmişdir. Azərbaycan Respublikası bütün əsas insan hüquqları və ya onların böyük bir hissəsi təsbit olunmuş ümumi beynəlxalq müqavilələrdən olan 19 dekabr 1966-cı il tarixli "İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Paktın, 19 dekabr 1966-cı il tarixli "Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Paktın, "Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Paktın birinci Fakultativ Protokolu, "Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında" Beynəlxalq Paktın 15 dekabr 1989-cu il tarixli ikinci Fakultativ Protokolu, 4 noyabr 1950-ci il tarixli "İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında" Konvensiya və onun 1, 4, 6, 7 sayılı Protokollarının iştirakçısıdır.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev deyirdi ki, insan hüquqlarının qorunması Azərbaycan dövlətinin əsas prinsiplərindən biridir. İnsan azadlığı, söz, vicdan azadlığı, insan hüquqlarının qorunması, bütün vətəndaşların eyni hüquqa malik olması, siyasi pluralizm Azərbaycan demokratik cəmiyyətin əsas atributları kimi bərqərar olmuşdur. Azərbaycan dövlətinin insan hüquqları sahəsində atdığı ən mühüm addımlarından biri, gübhəsiz ki, öləm cəzasının ləğvi bəmədə olmuşdur. 1993-cü ildən ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü ilə moratoriyalı qoyulmuş bu müstəsna cəza növü 10 fevral 1998-ci il tarixli qanunla tamamilə ləğv olmuşdu. Bununla əlaqədar olaraq, Azərbaycan Respublikası yuxarıda qeyd etdiyimiz Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın 2-ci Protokolu da qoşuldu. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikasında ölüm cəzasının ləğv olunması ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Cənab, Cənabət-Şərəf və Cəzalara İcrası Məcəllələrinə dəyişikliklər və əlavələr edilməsi haqqında 10 fevral 1998-ci il tarixli qanun qəbul etdi. Bu qanunla ölüm cəzası ləğv olunaraq cəza sistemindən çıxarıldı. Yeri gəlmişkən, qeyd etmək istərdik ki, qısamüddətli AXC-Müsavat hakimiyyəti dövründə vətəndaşlar haqqında ölüm hökmü çıxarılmış və onların dövlət rəhbərinə əfv olunmaqla bağlı müraciətlərinə baxmayaraq, ölüm hökmü icra edilmişdi.

Azərbaycan Respublikasında demokratikləşmə və insan hüquqlarına riayət olunması istiqamətində aparılan məqsədyönlü siyasətin məntiqi nəticəsi olaraq, ölkəmiz 2001-ci il yanvarın 25-də Avropa ailəsinə daxil oldu - Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul edildi. Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən bu proseslərdə Azərbaycan bir çox mərhələlərdən uğurla keçərək məqsədə nail oldu. "Xüsusi dəvət edilmiş qonaq" statusu ilə Avropa Şurasında təmsil olunan Azərbaycan Respublikası həmin dövrdən başlayaraq quruma tamhüquqlu üzv olmaq üçün səylərini daha da artırdı. 13 iyul 1996-cı ildə Azərbaycan Prezi-

denti Heydər Əliyev Avropa Şurası Baş katibinə məktubla müraciət edərək Azərbaycanın Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul olunmağı və digər üzv dövlətlər kimi İnsan hüquqları və azadlıqları haqda Avropa Konvensiyasına qoşulmağı arzusunda olduğunu bildirdi.

Məlum olduğu kimi, təşkilatla üzvlükdən öncə respublikada artıq bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdi. 1998-ci il fevralın 3-də Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi ölkədə ölüm hökmünün ləğvi edilməsinə dair qərar qəbul etdi. 1998-ci il avqustun 16-da isə Azərbaycanda mətbuat üzərində senzura ləğv edildi. Bu hadisələr Avropa Şurası tərəfindən Azərbaycanın təşkilat qəbulu yolumda mühüm addımlar kimi qiymətləndirildi.

Məlum olduğu kimi, müasir dünyada demokratik tərəqqinin ən əsas göstəricilərindən biri kütləvi informasiya vasitələrinin azadlığıdır. Azərbaycanda insan hüquqlarının, siyasi pluralizmin, vətəndaş cəmiyyətinin mövcudluğu, demokratikləşmə prosesinin geniş vüsət alması faktı demokratik institut kimi formalaşmış kütləvi informasiya vasitələrinin müstəqil fəaliyyətində, onların inkişafı üçün formalaşmış hüquqi təminatlarda öz təsdiqini tapmaqdadır.

Ulu öndər Heydər Əliyev 1993-cü ildə hakimiyyətə gələn vaxtdan Azərbaycanın ən ağırlı problemi olan Ermənistan-Azərbaycan, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ilə bağlı məsələləri gündəmə saxlamışdır. Bu kontekstdə insan hüquqlarının əsasını təşkil edən yaşamaq hüququna təhdid olan beynəlxalq terrorizm və insan hüquqlarının qorunması baxımından onunla mübarizə, dünya ictimaiyyətinə, o cümlədən beynəlxalq elmi ictimaiyyətə Azərbaycan haqqında heyqətlərin gətirilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycanda ilk dəfə yeni bir təsisat olan Ombudsmanın (xəlf müvəkkili) yaradılması da məhz ümummilli liderimizin xidmətləri sırasındadır. Ulu öndər həm İnsan Hüquqları İnstitutunu, həm də Ombudsman təsisatını yaratmaqda, ölkədə insan hüquqlarının qorunmasını nə qədər böyük əhəmiyyət verdiyini bir daha sübut etmişdir. Bu baxımdan, hər iki qurumu bu gün Heydər Əliyevin zəngin irsi sırasında hesab etmək olar.

Azərbaycan dövlətinin hər bir vətəndaşın rifahının yüksəldilməsi, onun sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi istiqamətində ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən edilmiş siyasət bu gün cənab İlham Əliyevin də prioritet hesab etdiyi istiqamətlərdir.

Bu baxımdan, AMEA-nın Hüquq və İnsan Haqları İnstitutu da ulu öndərin irsinə, onun ideyalarına daim sədəqət nümayiş etdirir, ümummilli liderimizin daxili və xarici siyasətinin uğurla davam etdirilməsi işinə öz töhfəsini verir.

Ölkə rəhbərliyi insanların sosial hüquqlarının qorunmasını, onların rifah halının yaxşılaşdırılmasını, ölkə vətəndaşlarının sosial durumunun beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasını həmişə diqqət mərkəzində saxlayır. Azərbaycan Konstitusiyasının 34, 41, 42-ci və digər maddələrində sosial məsələlər təsbit olunmuşdur. Təhsil hüququ, ailənin hüquqları və s. kimi hüquqların qorunmasına ölkəmizdə dövlət səviyyəsində böyük dəstək vardır.

Azərbaycanda əillərin hüquqları "Əillərin sosial müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda (1 oktyabr 1992-ci il), "Əilliliyi və uşaqların sağlamlıq imkanlarının məhdudluğunun qarşısının alınması, əillərin və sağlamlıq imkanları məhdud uşaqların reabilitasiya və sosial müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda (23 sentyabr 1992-ci il) əks olunmuşdur. Bundan başqa, Azərbaycan habelə Əillərin Hüquqları haqqında Konvensiyasını (2 oktyabr 2008-ci ildə qoşulmuşdur), Avropa Sosial Xartiyasının ümumi tələblərini, Beynəlxalq Əmək Təşkilatının Konvensiyasını ratifikasiya etmişdir. Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən "Əillərin hüquqları haqqında" yeni qanun layihəsi hazırlanmışdır. Layihə milli qanunvericiliyi Əillərin Hüquqları haqqında Konvensiyaya uyğunlaşdırmaq məqsədilə hazırlanmışdır.

Bundan başqa, Əillərin hüquqları haqqında Konvensiyanın müddəalarının həyata keçirilməsi məqsədilə "Əilliliyi olan şəxslərin hüquqları

nin müdafiəsinə dair Milli Fəaliyyət Proqramı (2014-2018-ci illər)" hazırlanmışdır. Proqramın məqsədi əilliliyi olan şəxslərin cəmiyyətin tamhüquqlu və bərabər üzvləri olaraq qəbul olunması, onlarla hörmət və ləyaqətlə davranılması, ayrı-seçkilikdən müdafiə olunması; əilliliyi olan şəxslərlə bağlı hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi; əilliliyi olan şəxslərin maksimum müstəqil olmasını, eləcə də əqli, fiziki, sosial və peşə bərqəndən tam şəkildə faydalanmasının təmin edilməsi və s.-dən ibarətdir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin ideyalarını uğurla davam etdirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev ölkədə insan hüquq və azadlıqlarının yüksək səviyyədə təmin olunmasını ən önəmli məsələlərdən hesab edir. Azərbaycanın daxili siyasətində təkə iqtisadi artım deyil, həm də demokratikləşmə aparılan siyasətin mühüm tərkib hissəsi kimi qəbul edilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 26 yanvar 2004-cü ildə Fransanın nüfuzlu işgüzar dairələrinin nümayəndələri ilə görüşündə ölkənin gələcək inkişafının məhz demokratiyadan asılı olacağı, dövlət quruculuğunda bu mühüm vəzifə xüsusi diqqət yetiriləcəyi barədə demişdi ki, Azərbaycan demokratik dəyərlərə möhkəm inanaraq demokratikləşməni davam etdirəcək. Demokratiyanın inkişafına tam sadiqdır. Biz başa düşürük ki, cəmiyyətin demokratikləşməsi həyata keçmədən nəzərdə tutduğumuz iri iqtisadi layihələr uğurlu ola bilməz.

Cənab İlham Əliyev 14 oktyabr 2005-ci ildə Azərbaycan gənclərinin IV Forumunun qəbul toplantısında müstəqil dövlətin yekun toplantısında başlıca məqsədi aşağıdakı kimi səciyyələndirir: "Azərbaycanda demokratik cəmiyyətin, hüquqi dövlətin yaranması bizim başlıca məqsədimizdir. Harada tərəqqi, inkişaf varsa, o yerə demokratik cəmiyyət mövcuddur. Mən tam əminəm ki, ölkədə nə qədər neft, qaz, başqa təbii ehtiyatlar olsa belə, oğər ölkə azad deyildirsə, demokratiya tam bərqərar edilməyibsə, həmin ölkənin gələcəyi o qədər də uğurlu olmayacaqdır".

Azərbaycanda insan hüquqlarının qorunması və inkişaf etdirilməsi istiqamətində möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev atdığı mühüm addımlardan biri də İnsan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planının qəbul edilməsidir. Cənab Prezidentin "Azərbaycan Respublikasında insan hüquqlarının müdafiəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planının təsdiq edilməsi haqqında" 28 dekabr 2006-cı il tarixli Sərəncamı əsasında həyata keçirilən bu Plan insan hüquqlarının təmin edilməsi prosesinin keyfiyyətcə yeni müstəviyə keçməsinə, universal və regional səviyyədə yeni əməkdaşlıq strategiyasının qurulmasına, dövlətlə vətəndaş cəmiyyəti arasında tərəfdaşlıq münasibətlərinin yaradılmasına xidmət etmişdir.

Növbəti mühüm sənəd - "Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində" Milli Fəaliyyət Proqramı insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyinin artırılması, cəmiyyət-də hüquq mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi, normativ-hüquqi bazanın və hüquq müdafiə sisteminin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlərin davamlılığını təmin edilməsi məqsədilə təsdiq edilmişdir. Milli Fəaliyyət Proqramında əhalinin müxtəlif, o cümlədən həssas qruplarına aid olan şəxslərin - qaçqın və məcburi köçkünlər, məhkumlar, hərbi qulluqçular, qadınlar, uşaqlar, ahıllar, əillər və bəşqalarının hüquqlarının təmin edilməsində səmərəliliyini artırılması məqsədilə fəaliyyət istiqamətləri müəyyən olunmuşdur. İlk Dövlət Proqramının (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin "İnsan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında" 18 iyun 1998-ci il tarixli Sərəncamı) qəbul olunduğu gün - iyunun 18-i ölkə başçısının 2007-ci il tarixli Sərəncamına əsasən Azərbaycanca insan hüquqları günü elan edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin "Azərbaycan Respublikasında insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsinin səmərəliliyini artırmaq sahəsində Milli Fəaliyyət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında" 27 dekabr 2011-ci il tarixli Sərəncamının icrası ilə əlaqədar AMEA-nın İnsan Hüquqları üzrə Elmi-Tədqiqat İnstitutu 9 bənd üzrə icra orqanı kimi qeyd olunmuşdur. Bu bəndlərin icrası üzrə öləm müddət ərzində Institut tərəfindən çoxsaylı mühüm təd-

birlər həyata keçirilmişdir.

Azərbaycan Konstitusiyası dövlətçiliyin hüquqi, demokratik əsasları üzərində qurulması üçün mühüm akt olmaqla cəmiyyət həyatının demokratikləşdirilməsini kodeksi kimi çıxış edir. Cəmiyyətin dialektik inkişafı ictimai və hüquqi münasibətlərin keyfiyyətcə yeni hüquqi normalar əsasında tənzimlənməsini tələb edir. Ona görə də ölkə konstitusiyasına zaman-zaman dəyişikliklər etmək zərurəti yaranır və bu dəyişikliklər yalnız ümumxalq səsverməsi - referendum vasitəsilə həyata keçirilir. Referendumlar silahlı qüvvələrin fəaliyyətinin hüquqi əsasları, dövlət aparatının təkmilləşdirilməsi, insan hüquq və azadlıqlarının diaqnozunu müəyyənləşdirilməsi, eləcə də səmərəli inzibati və məhkəmə müdafiəsinin həyata keçirilməsi və s. kimi fundamental məsələlərin həlli məqsədilə gerçəkləşdirilir. Xatırlatmaq istərdim ki, 2002-ci və 2009-cu illərdə referendum yolu ilə Konstitusiyaya bir sıra mühüm əlavə və dəyişikliklərin edilməsi tam mütərəqqi xarakter daşımaqla insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının daha səmərəli qorunmasına, vətəndaşların layiqli həyat səviyyəsinin təmin edilməsinə, demokratiyanın genişlənməsinə və inkişafına yönəldilmişdir. Konstitusiyaya edilən dəyişikliklər də müxtəlif sahələr üzrə, o cümlədən insan hüquqlarının müdafiəsi sahəsində islahatların həyata keçirilməsini təmin edəcək. Bu il sentyabrın 26-da keçirilən referendumda Konstitusiyamızın əsas insan hüquq və azadlıqları ilə bağlı 15 maddəsinə əlavə və dəyişikliklər edilməsi təklif olunmuşdur ki, bunlar da bütün dəyişikliklərin 60%-ni təşkil edir. Bu dəyişikliklərdə Azərbaycanın insan hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində qoşulduğu beynəlxalq sənədlərin tələbləri də nəzərə alınmışdır. Məsələn, Əsas Qanuna təklif edilən dəyişikliklər sırasındadır Konstitusiyamızın 24-cü maddəsinə (İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının əsas prinsipi) qeyd etmək istərdim. Buraya "İnsan ləyaqəti qorunur və ona hörmət edilir" ifadəsi əlavə olunur. Bundan başqa, hüquqlardan sui-istifadənin yolverilməzliyi ilə bağlı əlavə də müəhim səciyyəvi dəsiyir.

Azərbaycan Respublikasının gələcək inkişafının təməllərindən biri onun çoxkonfessiyalı, çoxmillətli və çoxdilliyi olmalıdır. Qəribə il Şərqi qovuşduğunda, müxtəlif sivilizasiyaların kəsişdiyi ərazidə yerləşən Azərbaycanda qədim dövrlərdən etibarən multikulturalizm və tolerantlığın tarixi ənənələri formalaşmışdır. Azərbaycan xalqı həmişə burada yaşayan millət, din və mədəniyyətlərin müxtəlifliyi ilə fəxr etməmiş, müdrikəsinə düşünmüşdür ki, hər bir insan ölkənin vətəndaşıdır, onun səciyyəvi xüsusiyyətlərini inkişaf etdirməli, mədəni öz-gürlüyünü və milli özəlliyini qorumaqlı olan vahid bir ailənin üzvüdür.

Bu gün də ölkəmiz heç bir ayrı-seçkilikçi yol vermədən, hər kəsin hüquqlarının qorunmasına təminat verir və insanların ictimai həyatda fəal iştirak etməsi üçün şərait yaradır. Buna misal olaraq, ölkədə fəaliyyət göstərən 300-dən artıq dini təşkilat göstərmək olar. Ulu öndərin daxili və xarici siyasətini uğurla davam etdirən və onun ideyalarını həyata keçirən möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev ölkəmizin tolerantlıq ənənələrinə, mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası dəyərlərə mühtəməl dəyərlərə böyük önəm verirdi. "İnküviz cəmiyyətlərdə birgə yaşama: çağıns və məqsəd" devizi altında keçirilən forumda Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi multikulturalizmin zəruriyyəti və təcrübəsinin inkişafına mühüm töhfə verir; Azərbaycanda bütövlükdə insan kapitalının qorunması və artırılması işində, eləcə də əhalinin qaçqınlar və məcburi köçkünlər kimi həssas qrupundan bu amilin davamlı inkişaf məqsədilə effektiv istifadəsinə yüksək nəticələr əldə olunmuşdur.

Bu il Bakıda BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumu da keçirilmişdir. Dünyanın 140-dan yuxarı dövlətinin nümayəndələrinin Azərbaycan paytaxtında toplaşması bir daha sübut edir ki, beynəlxalq aləm respublikamıza nə qədər önəm verir. "İnküviz cəmiyyətlərdə birgə yaşama: çağıns və məqsəd" devizi altında keçirilən forumda Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi multikulturalizmin zəruriyyəti və təcrübəsinin inkişafına mühüm töhfə verir; Azərbaycanda bütövlükdə insan kapitalının qorunması və artırılması işində, eləcə də əhalinin qaçqınlar və məcburi köçkünlər kimi həssas qrupundan bu amilin davamlı inkişaf məqsədilə effektiv istifadəsinə yüksək nəticələr əldə olunmuşdur.

Bu il Bakıda BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumu da keçirilmişdir. Dünyanın 140-dan yuxarı dövlətinin nümayəndələrinin Azərbaycan paytaxtında toplaşması bir daha sübut edir ki, beynəlxalq aləm respublikamıza nə qədər önəm verir. "İnküviz cəmiyyətlərdə birgə yaşama: çağıns və məqsəd" devizi altında keçirilən forumda Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi multikulturalizmin zəruriyyəti və təcrübəsinin inkişafına mühüm töhfə verir; Azərbaycanda bütövlükdə insan kapitalının qorunması və artırılması işində, eləcə də əhalinin qaçqınlar və məcburi köçkünlər kimi həssas qrupundan bu amilin davamlı inkişaf məqsədilə effektiv istifadəsinə yüksək nəticələr əldə olunmuşdur.

Bu gün də ölkəmiz heç bir ayrı-seçkilikçi yol vermədən, hər kəsin hüquqlarının qorunmasına təminat verir və insanların ictimai həyatda fəal iştirak etməsi üçün şərait yaradır. Buna misal olaraq, ölkədə fəaliyyət göstərən 300-dən artıq dini təşkilat göstərmək olar. Ulu öndərin daxili və xarici siyasətini uğurla davam etdirən və onun ideyalarını həyata keçirən möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev ölkəmizin tolerantlıq ənənələrinə, mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası dəyərlərə mühtəməl dəyərlərə böyük önəm verirdi. "İnküviz cəmiyyətlərdə birgə yaşama: çağıns və məqsəd" devizi altında keçirilən forumda Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi multikulturalizmin zəruriyyəti və təcrübəsinin inkişafına mühüm töhfə verir; Azərbaycanda bütövlükdə insan kapitalının qorunması və artırılması işində, eləcə də əhalinin qaçqınlar və məcburi köçkünlər kimi həssas qrupundan bu amilin davamlı inkişaf məqsədilə effektiv istifadəsinə yüksək nəticələr əldə olunmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü və göstərişi ilə multikulturalizm siyasətinin əsasını təşkil edən tolerantlıq (dözümçülük) prinsipi hüquqi sənədlərdə, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında da əks olunmuşdur. Belə ki, bu məsələ Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının bir sıra maddələrində aydın şəkildə təsbit edilmişdir. Bununla bağlı "Bərabərlik hüququ" (maddə 25, bənd 3), "Milli mənsəbiyyət hüququ" (maddə 44, bəndlər 1, 2), "Ana dilindən istifadə hüququ" (maddə 45, bəndlər 1, 2) və başqa maddələri göstərmək olar.

2014-cü il 15 may tarixində Prezident İlham Əliyev tərəfindən Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin yaradılmasına məqsəd tolerantlığın bir həyat tərzinə çevrildiyi Azərbaycan gerçəkliyinin